

УДК 342.9

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-7-8-9**Кошинець Маріанна Ігорівна**

кандидат економічних наук,

професор кафедри оперативної розшукової діяльності

та національної безпеки

Національної академії внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0001-9301-0432

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ З БОКУ ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ

Актуальність статті полягає в тому, що сучасні умови функціонування сектору безпеки і оборони України характеризуються істотним зростанням обсягів фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення обороноздатності держави, підтримання діяльності відповідних органів і військових формувань, закупівлю озброєння, військової техніки, матеріально-технічних засобів та реалізацію інших заходів безпекового й оборонного характеру. За таких обставин особливого значення набуває забезпечення законності, обґрунтованості та ефективності використання публічних фінансових ресурсів суб'єктами сектору безпеки і оборони. Контроль за фінансовою діяльністю зазначених суб'єктів традиційно здійснюється уповноваженими державними органами в межах визначених законодавством повноважень. Водночас, важливе місце в механізмі забезпечення підзвітності та належного використання публічних коштів належить громадським інституціям. Мета статті полягає у необхідності з'ясувати особливості здійснення контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з боку громадських інституцій. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, виокремлено особливості здійснення контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з боку громадських інституцій. З'ясовано, що законодавець визначає основні форми участі громадян у реалізації контролю, зокрема й за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони: 1) через участь у громадських об'єднаннях; 2) опосередковано через депутатів місцевих рад; 3) в установленому законодавством порядку реалізації звернень до органів державної влади. Наголошено, що вирішити існуючі проблеми здійснення контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з боку громадських інституцій вбачається можливим шляхом нормативного закріплення дієвого механізму взаємодії громадських інституцій із суб'єктами сектору безпеки і оборони, який передбачатиме обов'язковий розгляд результатів громадського контролю та надання обґрунтованої відповіді на виявлені недоліки і порушення з одночасним розширенням доступу громадськості до фінансової інформації в межах, що не створюють загроз для національної безпеки.

Ключові слова: контроль, фінансовий контроль, сектор безпеки і оборони, громадські інституції.

Koshchynets M. I. Specifics of Oversight by Civil Society Institutions over the Financial Activities of Security and Defense Sector Entities

The relevance of the article lies in the fact that the current conditions of the functioning of the security and defense sector of Ukraine are characterized by a significant increase in the volume of financial resources aimed at ensuring the defense capability of the state, supporting the activities of relevant bodies and military formations, purchasing weapons, military equipment, material and technical means and implementing other security and defense measures. Under such circumstances, ensuring the legality, reasonableness and efficiency of the use of public financial resources by entities of the security and defense sector is of particular importance. Control over the financial activities of the specified entities is traditionally carried out by authorized state bodies within the limits of the powers defined by law. At the same time, an important place in the mechanism for ensuring accountability and proper use of public funds belongs to public institutions. The purpose of the article is to clarify the specifics of the control over the financial activities of security and defense sector entities by public institutions. Based on an analysis of scholarly views and current legislation, this article identifies the specific features of oversight exercised by civil society institutions over the financial activities of security and defense sector entities. It was found that the legislator determines the main forms of citizen participation in the implementation of control, including over the financial activities of security and defense sector entities: 1) through participation in public associations; 2) indirectly through deputies of local councils; 3) in the procedure established by law for implementing appeals to state authorities. It emphasizes that resolving existing challenges in this area is possible through the legislative establishment of an effective interaction mechanism between civil society institutions and security and defense sector entities. This mechanism should mandate the consideration of civil oversight findings and the provision of substantiated responses regarding identified shortcomings and violations, while simultaneously expanding public access to financial information within limits that do not compromise national security.

Key words: oversight, financial oversight, security and defense sector, civil society institutions.

Актуальність теми. Сучасні умови функціонування сектору безпеки і оборони України характеризуються істотним зростанням обсягів фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення обороноздатності держави, підтримання діяльності відповідних органів і військових формувань, закупівлю озброєння, військової техніки, матеріально-технічних засобів та реалізацію інших заходів безпекового й оборонного характеру. За таких обставин особливого значення набуває забезпечення законності, обґрунтованості та ефективності використання публічних фінансових ресурсів суб'єктами сектору безпеки і оборони. Контроль за фінансовою діяльністю зазначених суб'єктів традиційно здійснюється уповноваженими державними органами в межах визначених законодавством повноважень. Водночас, важливе місце в механізмі забезпечення підзвітності та належного використання публічних коштів належить громадським інституціям. Їх участь сприяє посиленню суспільного нагляду за прийняттям і реалізацією фінансових рішень, виявленню можливих порушень та неефективного використання бюджетних ресурсів, а також формуванню належного рівня суспільної довіри до діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, присвячені здійсненню контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з боку органів місцевого самоврядування, у своїх наукових працях розглядали: Є. О. Алісов, Т. О. Гуренко, С. М. Гусаров, Д. А. Кобильнік, Ю.О. Коваленко, В. І. Мельник, А. П. Мукшименко, О. Л. Соколенко, І. Б. Стахура та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, у науковій літературі фактично неопрацьованим є питання контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з боку громадських інституцій.

Саме тому метою статті є: з'ясувати особливості здійснення контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з боку громадських інституцій.

Виклад основного матеріалу. Наявність активно працюючих громадських інституцій є одним з яскравих показників демократичності країни. Обізнаність громадськості в усіх сферах діяльності держави зумовлює збільшення довіри до її органів, забезпечує прозорість їх функціонування, сприяє попередженню правопорушень з боку посадових осіб. Як справедливо зазначають В.М. Купрій та Л.В. Паливода, процеси модернізації врядування в різних країнах, а також в таких об'єднаннях, як Європейський Союз, актуалізують необхідність більшої прозорості та підзвітності влади, а отже, вимагають запровадження різних форм представництва і участі в громадському житті. Залучення громадян у процесі прийняття рішень дозволяє урядам залучати нові джерела ідей, інформації і ресурсів для розробки варіантів рішень, політики. Ключовими елементами успіху в залученні громадян у формування суспільної (державної) політики є: інформування, консультації з громадськістю, участь громадськості. Зараз активно в багатьох країнах, в тому числі й в Україні, прагнуть запровадити принципи належного врядування: участь; орієнтація на консенсус; відповідальність (підзвітність); прозорість; належне реагування; ефективність та результативність; рівність та врахування інтересів; відповідність принципу верховенства права [1, с. 12]. Отже, залучення громадських інституцій до діяльності органів влади, зокрема й сектору безпеки і оборони, є необхідним елементом вибудовування громадянського суспільства як основи політично- та економічно-сталого держави.

До форм здійснення громадського контролю відносять: соціологічні та статистичні дослідження; громадські слухання (зокрема, звіти посадових осіб, обговорення проблем місцевого значення, розгляд ініціатив, обговорення проектів нормативно-правових актів); громадська експертиза актів органів публічної влади та їх проектів; публікації в пресі, випуски на радіо, телебачення, оприлюднення в мережі Інтернет; участь громадськості в роботі колегіальних органів влади; перевірка діяльності будь-якої організації або відповідальної особи; аналіз звернень громадян, результатів діяльності тощо [2, с. 16-17]. Такі форми здійснення контролю є загальними, активність їх реалізації відображає ступінь розвитку громадянського суспільства в державі.

Слід вказати на те, що громадський нагляд є елементом механізму демократичного цивільного контролю за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про громадські об'єднання» та іншими законами України. Сфера громадського нагляду може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю» [3]. Отже, законодавець визначає основні форми участі громадян у реалізації контролю, зокрема й за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони: 1) через участь у громадських

об'єднаннях; 2) опосередковано через депутатів місцевих рад; 3) в установленому законодавством порядку реалізації звернень до органів державної влади. При цьому участь громадськості обмежена відсутністю доступу громадських інституцій та окремих громадян до інформації про фінансову діяльність суб'єктів сектору безпеки і оборони, яка становить державну таємницю.

Отримувати інформацію, яка відноситься до такої діяльності, громадяни можуть двома шляхами: по-перше, реалізацією свого права на доступ до публічної інформації; по-друге, через направлення звернень до відповідних органів. Публічною інформацією є відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації [4].

Публічна інформація слугує одним із основних джерел впливу на громадськість, формує її уявлення про роботу відповідних публічних інституцій. Одним із способів здійснення громадського контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони варто назвати діяльність медіа. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» медіа, висвітлюючи питання національної безпеки і оборони, інформують суспільство про стан захисту національних інтересів України [3]. Медійний контроль, у тому числі й в означеній сфері фінансової діяльності, реалізується через: 1) проведення журналістських розслідувань, спрямованих на викриття недоліків у організації роботи таких суб'єктів; 2) поширення новин, зокрема, їх діяльності, про стан дотримання чинного законодавства, освітлювати корупційні прояви в їх роботі; 3) через реалізацію права на доступ до публічної інформації, що дозволяє засобам масової інформації формувати звітні і оглядові матеріали про ефективність використання бюджетних коштів [5, с. 568]. Отже, медіа як інструмент здійснення розглядуваного контролю, з одного боку, використовують публічну інформацію, а, з іншого боку, здійснюють її аналіз та генерують його результати, що є одним із засобів впливу громадськості на діяльність сектору безпеки і оборони.

Окрім публічної інформації, важливим інструментом отримання необхідних даних для проведення контролю є звернення. Відповідно до Закону України «Про звернення громадян» громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, медіа, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення. Відповідні органи, чи посадові особи, до повноважень яких належить розгляд заяв (клопотань), зобов'язані об'єктивно і вчасно розглядати їх, перевіряти викладені в них факти, приймати рішення відповідно до чинного законодавства і забезпечувати їх виконання, повідомляти громадян про наслідки розгляду заяв (клопотань). Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів. На обґрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду може бути скорочено від встановленого цієї статтею терміну [6]. Таким чином, законодавчо встановлені зобов'язання вчасності, повноти та об'єктивності дій уповноважених суб'єктів щодо розгляду відповідних заяв, а також їх компетентності щодо такого розгляду.

Зобов'язання стосовно належного реагування на звернення громадян встановлено й нормами спеціального законодавства. Так, відповідно до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» орган державного фінансового контролю розглядає листи, заяви і скарги громадян про факти порушення законодавства з фінансових питань. Звернення, в яких повідомляється про крадіжки, розтрата, недостачі, інші правопорушення, негайно пересилаються правоохоронним органам для прийняття рішення згідно з законодавством [7]. Отже, мова йде про забезпечення обов'язкової перевірки інформації про правопорушення, як акту формування громадянського суспільства через збільшення взаємної довіри громадських та публічних інституцій.

Зауважимо, що утворення громадських об'єднань дозволяє розширити спектр законодавчих можливостей для здійснення контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони. Утворення таких інституцій є конституційним правом, адже згідно Основного Закону України

громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ст. 36) [8]. Законом України «Про громадські об'єднання» для здійснення своєї мети (цілей) ним надано право: 1) вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати свою мету (цілі); 2) звертатися у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; 3) одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації; 4) брати участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя; 5) проводити мирні зібрання; 6) здійснювати інші права, не заборонені законом [9].

Ще більше можливостей для діяльності громадських об'єднань в порядку демократичного цивільного контролю в сфері діяльності суб'єктів безпеки і оборони встановлено Законом України «Про національну безпеку України», відповідно до якого ним гарантується можливість: 1) отримувати в установленому порядку від державних органів, зокрема від керівників складових сектору безпеки і оборони, інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки і оборони, крім інформації з обмеженим доступом; 2) здійснювати дослідження з питань національної безпеки і оборони, публічно презентувати їх результати, створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо; 3) проводити громадську експертизу проектів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам; 4) брати участь у громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях з питань діяльності і розвитку сектору безпеки і оборони, питань правового і соціального захисту військовослужбовців та працівників розвідувальних та правоохоронних органів, зокрема звільнених у запас чи відставку, учасників бойових дій та членів їх сімей. Також з метою систематичного інформування суспільства про діяльність сектору безпеки і оборони України, забезпечення обґрунтованості рішень державних органів з питань національної безпеки і оборони, про стан виконання заходів розвитку сектору безпеки і оборони періодично, але не рідше ніж раз на три роки, органами сектору безпеки і оборони видаються «Білі книги» або інші аналітичні документи (огляди, національні доповіді тощо) [3].

Слід вказати на те, що означені повноваження хоча й надають доволі обмежені можливості щодо здійснення громадського контролю, разом із тим доцільно навести приклади досить ефективної роботи в сфері контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони кілька громадських організацій.

Так, М.І. Сидор підкреслює факто того, що в Україні сформувалися кілька громадських організацій, які займаються виключно боротьбою з корупцією. Серед них можливо виокремити Центр протидії корупції, «Трансперенсі Інтернешнл Україна» та громадське об'єднання «Наші гроші». Центр протидії корупції спеціалізується на політичній корупції та зловживаннях при державних закупівлях. Один з його проектів полягає у перекладі журналістських розслідувань юридичною мовою з метою перегляду сумнівних тендерів і притягнення до відповідальності причетних до корупції. «Трансперенсі Інтернешнл Україна» є частиною мережі Transparency International, яка діє у багатьох країнах світу та займається переважно питаннями розробки антикорупційного законодавства, покращення роботи органів, які займаються боротьбою з корупцією. Громадське об'єднання «Наші гроші» займається акумулюванням інформації щодо зловживань у сфері державних закупівель, займаються моніторингом і збирають первинну інформацію, яка може бути використана журналістами для більш ґрунтовних розслідувань [10, с. 89-90].

Одним із засобів реалізації контролю громадськими інституціями фінансової діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони є проведення громадської експертизи. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади є складовою механізму демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства, громадськими радами оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно-значущих проблем для їх врахування органами виконавчої влади у своїй роботі. Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади містить зобов'язання відповідних органів щодо забезпечення її проведення [11]. Отже,

законодавство встановлює певний алгоритм дій, який зобов'язаний реалізувати орган виконавчої влади в якості сприяння проведенню громадської експертизи.

За результатом проведення громадської експертизи готуються експертні пропозиції, які подаються органу виконавчої влади у письмовій та електронній формі із зазначенням: інформації про ініціатора громадської експертизи; предмета і мети громадської експертизи; відомостей про експертів, які проводили експертизу; обґрунтованої оцінки діяльності органу виконавчої влади та ефективності прийняття і виконання ним рішень, програм, реалізації владних повноважень; пропозицій щодо розв'язання суспільно-значущих проблем та підвищення ефективності діяльності органу виконавчої влади [11]. Таким чином, мова йде про конкретні висновки щодо діяльності відповідних органів влади з конкретними пропозиціями відносно усунення виявлених, на думку громадських інституцій, недоліків та підвищення ефективності роботи цього органу.

Висновки. На основі викладеного доцільно зробити висновок про те, що особливості здійснення контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з боку громадських інституцій полягають в наступному: 1) відсутність прямого доступу до даних, які складають державну таємницю; 2) неможливість прийняття рішень, які мають обов'язковий характер для виконання суб'єктами означеного сектору; 3) обмеженість шляхів здійснення такого контролю, який реалізується в основному через моніторинг відкритих даних у джерелах публічної інформації, направлення звернень відповідно до Закону України «Про звернення громадян», проведення громадської експертизи діяльності суб'єктів сектору безпеки та оборони; 4) обмежені засоби впливу: поширення інформації через медіа; подання позовів до суду; звернення до правоохоронних органів при виявленні фактів фінансових правопорушень; створення електронних петицій, як чинника, що сприяє зверненню уваги органів влади на проблеми фінансової діяльності відповідних суб'єктів; участь у громадських слуханнях щодо державного та місцевого бюджетів, у тому числі при розгляді питань, пов'язаних із фінансуванням суб'єктів сектору безпеки та оборони; участь у роботі громадських та антикорупційних радах при міністерствах та інших органах влади, які є суб'єктами сектору безпеки і оборони.

Як вбачається, вирішити існуючі проблеми здійснення контролю за фінансовою діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони з боку громадських інституцій вбачається можливим шляхом нормативного закріплення дієвого механізму взаємодії громадських інституцій із суб'єктами сектору безпеки і оборони, який передбачатиме обов'язковий розгляд результатів громадського контролю та надання обґрунтованої відповіді на виявлені недоліки і порушення з одночасним розширенням доступу громадськості до фінансової інформації в межах, що не створюють загроз для національної безпеки.

Література:

1. Купрій В.М., Паливода Л.В. Громадська експертиза та громадський моніторинг діяльності органів влади: навч. посіб. К.: Макрос. 2011. 200 с.
2. Посібник з контролю за використанням бюджетних коштів на місцевому рівні в Україні: Міжнародний центр перспективних досліджень. 2018. 21 с. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_kontrol_derj_fin_a5_ukr.pdf
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/conv#n50>
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
5. Логвиненко Б.О., Безпалова О.І. Мас-медіа як інструмент громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 566-568. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8eae2d5b-c86a-4d7d-96ea-b4fa07f53e4e/content>
6. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР від URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
8. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
9. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
10. Сідор М.І. Громадський фінансовий контроль як обов'язкова складова правової держави. Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.). С. 88-90.

11. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>

References:

1. Kuprii, V.M., Palyvoda, L.V. (2011). *Hromadska ekspertyza ta hromadskyi monitorynh diialnosti orhaniv vlady: navch. posib* [Public expertise and public monitoring of government activities: a textbook]. K.: Makros. 200 p. [in Ukrainian].
2. *Posibnyk z kontroliu za vykorystanniam biudzhetykh koshtiv na mistsevomu rivni v Ukraini* [Manual on control over the use of budget funds at the local level in Ukraine]: Mizhnarodnyi tsentr perspektyvnykh doslidzhen. 2018. 21 p. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_kontrol_derj_fin_a5_ukr.pdf [in Ukrainian].
3. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy [On national security of Ukraine: Law of Ukraine] vid 21 chervnia 2018 r. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/conv#n50> [in Ukrainian].
4. Pro dostup do publichnoi informatsii: Zakon Ukrainy [On access to public information: Law of Ukraine] vid 13 sichnia 2011 r. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> [in Ukrainian].
5. Lohvynenko, B.O., Bezpalova, O.I. (2023). Mas-media yak instrument hromadskoho kontroliu za diialnistiu Natsionalnoi politsii Ukrainy [Mass media as a tool of public control over the activities of the National Police of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*. № 3. pp. 566-568. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8eae2d5b-c86a-4d7d-96ea-b4fa07f53e4e/content> [in Ukrainian].
6. Pro zvernennia hromadian: Zakon Ukrainy [On Citizens' Appeals: Law of Ukraine] vid 2 zhovtnia 1996 r. № 393/96-VR vid URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
7. Pro osnovni zasady zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini: Zakon Ukrainy [On the Basic Principles of State Financial Control in Ukraine: Law of Ukraine] vid 26 sichnia 1993 r. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> [in Ukrainian].
8. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28 chervnia 1996 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
9. Pro hromadski obiednannia: Zakon Ukrainy [On Public Associations: Law of Ukraine] vid 22 bereznia 2012 r. № 4572-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> [in Ukrainian].
10. Sidor, M.I. (2017). Hromadskyi finansovy kontrol yak oboviazkova skladova pravovoi derzhavy [Public financial control as a mandatory component of a legal state]. *Tradysii ta novatsii yurydychnoi nauky: mynule, suchasnist, maibutnie : mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 19 trav. 2017 r.)*. pp. 88-90. [in Ukrainian].
11. Pro zatverdzhennia Poriadku spryiannia provedenniu hromadskoi ekspertyzy diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [On approval of the Procedure for facilitating public examination of the activities of executive bodies. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 5 lystopada 2008 r. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].